

tır. Hasan Bey'in kanunnâmesi Akkoyunlu Türkmen Devleti'nin İslâm malî hukuk tarihine yaptığı önemli bir katkıdır. İ. Hakkı Uzunçarşılı kırk iki yıl önce yazmış olduğu *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal* (1939) adlı eserinde, eldeki malzemenin verdiği imkân nisbetinde her iki Türkmen devletinin teşkilâtları üzerinde güzel bilgiler vermiştir. Buna M. Halil Yinanç'ın Akkoyunlular maddesindeki bilgiler de ilâve edilmelidir (İA, I, 263-267). Minorsky'nin Türkmen devletlerinin teşkilâtları ile ilgili incelemeleri de mühim bir değer taşır. Her iki Türkmen devletinin idarî ve malî teşkilâtına dair daha birçok araştırma meydana getirilmiştir. Ancak yapılmış olan bütün bu tetkiklerden de faydalanılarak bu devletlerin teşkilâtlarının ayrıca ele alınıp incelenmesi gerekmektedir.

Akkoyunlular devrindeki kültür hayatı hiç incelenmemiştir. Akkoyunlu hânedanı mensupları ile büyük beyler çok kısa süren zamanlarında gerek Türkiye'de gerekse İran'da cami, medrese, kervansaray, hastahane, türbe ve saray gibi pek çok eser vücuda getirmişlerdi. Bu hususta Uzun Hasan Bey başta gelmektedir. Gerçekten kaynaklarda Hasan Bey'in cami, medrese, zâviye ve kervansaray olmak üzere birçok eser yaptırdığı söylenir. Bunların çoğu günümüze kadar ulaşmamış ise bu sadece zamanın değil, insanların da yaptıkları tahribattan ileri gelmiştir. Bilhassa Safevîler, Tebriz'de Akkoyunlular tarafından yaptırılmış olan içtimâî eserlerin pek çoğunu şuurlu bir şekilde yıkmışlardı. 1514 yılında Tebriz'e gelen Osmanlılar Uzun Hasan Bey'in camiini de harap bir halde bulmuşlardı. Yâkub Bey'in Heşt-Bihîşt adlı sarayını gören Venedikli bir tâcir bu sarayın ihtişamına hayran kalıp

hakkında tafsilâtli bilgi vermiştir. Bizat Türkçe ve Farsça şiir söyleyen Yâkub Bey'in çevresinde birçok şair toplanmıştı. O Molla Câmî'ye de çok seviyor ve ona sık sık maddî yardımında bulunuyordu. Yâkub Bey devrinde onun himayesi ile minyatür sanatı da büyük bir gelişme göstermişti. Öyle ki sanat tarihçileri bu minyatürleri inceleyip Türkmen minyatür mektebinden söz etmişler ve bu mektebin Safevî minyatürleri üzerinde derin tesirler bıraktığını söylemişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA:

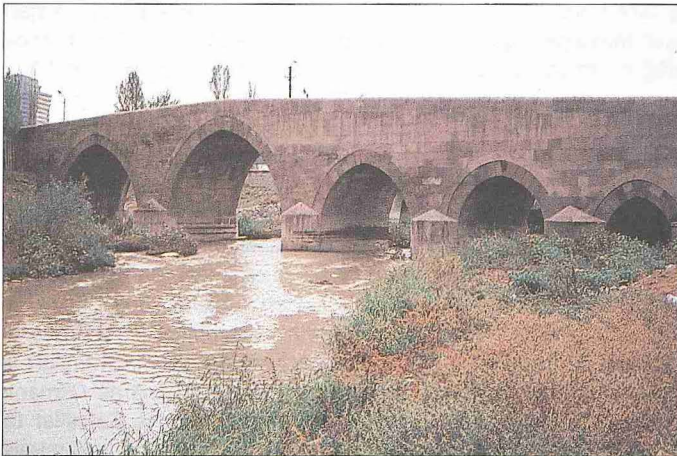
Esnâd ve Mükâtebat-ı Târîhî-yi İrân (nşr. Abdülhüseyn-i Nevâî), Tahran 1341 hş.; *Fermânâ-yi Türkânân-ı Karakoyunlu ve Akkoyunlu* (nşr. H. Tabâtabâî), Tahran 1352 hş.; *Esterâbâdî, Bezm ü Rezm* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1928, s. 163, 292, 347, 369-381, 476-478, 506-520, 534; İbn İyâs, *Bedâ'î'ü'z-zühûr ft vekâyi'i'd-dühûr* (nşr. Muhammed Mustafa), Kahire 1383/1963; Hâfiz-ı Ebrû, *Zübdetü't-tevârîh*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4371; Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4389; İbn Arabşâh, *'Acâ'ibü'l-makdûr*, Kahire 1305, s. 118; Abdürrezzâk es-Semerkandî, *Maṭla'u's-sa'deyn ve mecma'u'l-bahreyn*, Lahor 1946-49; Ebû Bekr-i Tihirânî, *Kitâb-ı Diyârbekriyye* (nşr. Necati Lugal — Faruk Sümer), Ankara 1962; Aşıkpaşazâde, *Târîh* (Atsiz); Şehâvî, *ed-Ḍav'ü'l-lâmîc*; Mîrhând, *Ravzatü's-şafâ*, Leknev 1332; Devletşâh, *Tezkire*; Tâciẓâde Sâdi Çelebi, *Münşeât* (haz. Necati Lugal — Adnan Sadık Erzi), İstanbul 1956, bk. İndeks; Fazlullah b. Rûzbihân, *Târîh-ı Âlem-ârâ-yı Emînî*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4431; İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âli Osmân*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 29-32; Hândmîr, *Habîb-ü's-siyer* (nşr. Ağa Muhammed Hâşim Kâşânî), Bombay 1857, II; Yahyâ-yi Kazvinî, *Lûb-ü't-tevârîh*, Tahran 1314 hş., s. 232; Sâm Mirzâ, *Tuhfe-i Sâmî* (nşr. Vahid Destgerdî), Tahran 1314 hş.; Gaffârî, *Cihân-ârâ*, Tahran 1343 hş.; Feridun Bey, *Münşeât*, İstanbul 1277, I, 392, 586; Hasan-ı Rûmlü, *Aḥsen-ü't-tevârîh* (nşr. Abdülhüseyn-i Nevâî), Tahran 1349 hş.; Hoca Sâdeddin, *Tâciẓ-ü't-tevârîh* (nşr. İsmet Parmaksızoglu), İstanbul 1979, I; Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 5959; Muhyiddin Gülşenî, *Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî* (nşr. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1982; Mehmed b. Mehmed, *Nuhbetü't-tevârîh ve'l-ahbâr*, İstanbul 1276; Peçevî, *Târîh*, I, 154, 181; Münecimbaşı, *Câmi'u'd-düvel*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2103; Abdülbâkî Nihâvendî, *Me'âşiri Raḥîmî*, Calcutta 1910; M. Ali Terbiyet, *Dânişmendân-ı Âzerbâycân*, Tahran 1314 hş.; Ahmed Tuvhid, *Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyye Kataloğu*, İstanbul 1321, IV, 472-519; W. Miller, *Trebizond: The Last Greek Empire*, London 1926, s. 48-49, 51-54, 57-58, 60-61; Mahmûd Gâvân, *Riyâz-ü'l-inşâ* (nşr. C. İbn Hüseyin — G. Yezdânî), Haydarâbâd 1948; L. A. Mayer, *Bibliography of Muslim Numismatics*, London 1954, s. 272; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 286-312; a.mlf., *Anadolu Beylikleri*, s. 188-198, 205, 224-227; H. Busse, *Untersuchungen zum Islamischen Kanzleiwesen an Hand Turkmenischer und Safawidischer Urkunden*, Caire 1959; Faruk Sümer, *Karakoyunlular*, Ankara 1967, s. 98-101; a.mlf., *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara 1976; C. T. Tabâtabâî, *Sikkehâ-yi Şâhân-ı İslâmî-yi İrân*, Tebriz 1350 hş.; J. E. Woods, *The Akkoyunlu*, Chicago 1976; Reşit Rahmetî Arat, "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", *TM*, VI (1936-39), s. 289-322; Tayyib Gökbilgin, "Osmanlı Devleti Hizmetindeki Akkoyunlu Ümerası", a.e., IX (1946-51), s. 35-69; Ö. Lutfi Barkan, "Osmanlı Devrinde Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Bey'e Ait Kanunlar", *Tarih Vesikaları*, sy. 1-2, İstanbul 1941, s. 91-106; Adna Sadık Erzi, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", *TTK Belleten*, XVIII/70 (1954), s. 261-296; Bekir Sıtkı Baykal, "Uzun Hasan'ın Osmanlılara Karşı Katî Mücadeleye Hazırlıkları ve Osmanlı Akkoyunlu Harbinin Başlaması", a.e., XXI/82 (1957), s. 261-269; a.mlf., "Fatih Sultan Mehmed Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi", *TAD*, II/2-3 (1964), s. 67-81; Ş. Turan, "Fatih Sultan Mehmed Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik", a.e., III/4-5 (1965), s. 63-138; V. Minorsky, "A Soyurghal of Qâsim b. Jahangir Aqqoyunlu", *BSOAS*, IX/4 (1950), s. 927-960; a.mlf., "The Aq-qoyunlu and Land Reforms", a.e., XIV (1955), s. 271-297; a.mlf., "Aq Qoyunlu", *EI*² (İng.), I, 311-312; J. Aubin, "Note sur quelques documents Aq Qoyunlu", *Mélanges Louis Massignon*, Damascus 1956, I, 123-147; H. Andreasyan, "XIV. ve XV. Yüzyıl Türk Tarihine Ait Ufak Kronolojiler ve Kolofonlar", *TED*, sy. 3 (1973), s. 83-148; M. Fuad Köprülü, "Âzerî", *İA*, II, 118-151; Mükrimin Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *İA*, I, 251-270; a.mlf., "Bay-sungur", *İA*, II, 427-428; a.mlf., "Cihan-Şah", *İA*, III, 171-189; R. Quiring-Zoeche, "Aqqoyunlu", *Eİr*, II, 163-168.

 FARUK SÜMER

AKKÖPRÜ

Eski Ankara-İstanbul yolunun başında
Çubuk suyu üzerinde
bir Selçuklu devri köprüsü.

Arapça kitâbesine göre 619 Rebîülâhîrinde (1222) Sultan I. Alâeddin Keykubad tarafından yaptırılmıştır. Üzerinde ikinci bir kitâbe varsa da okunamamış-

Akköprü'nün
restorasyondan
sonraki
durumu
(1988)
Ankara

tır. Ankara'yı diğer illere bağlayan ker-
van yolu üstünde olan Akköprü munta-
zam yontulmuş andezit taşlarıyla yapılmış olup inşasında yer yer İlkçağ'dan kalma üzerleri işlemeli veya yazılı, dev-
şirme taşlar da kullanılmıştır. Sivri ke-
merli yedi gözlü olan köprü 77 m. uzun-
luğunda ve 7 m. genişliğindedir. Ortada-
ki en yüksek ve büyük göz 10 m. metre
açıklığındadır. Diğer gözler her iki uca
gittikçe alçalır ve ufalırlar. Birkaç defa
tamir edildiğinden esas biçimi bozulan
köprü, 1970'teki son tamirinde bir dere-
ceye kadar eski görünümüne döndürülme-
ye çalışılmıştır. Akköprü, Selçuklu devri
Türk köprü mimarisinin en güzel eser-
lerinden biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mübârek Gâlib, *Ankara II: Kitabeler*, İstanbul
1928, II, 5; Gönül Öney, *Ankara'da Türk Devri
Yapıları*, Ankara 1971, s. 159; Cevdet Çulpan,
Türk Taş Köprüleri, Ankara 1975, s. 60; Gül-
gün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s.
13-16; M. Erdoğan, "Tarihi Köprülerimizden
Ak-Köprü", *Karayolları Bülteni*, sy. 150, An-
kara 1963, s. 28.

SEMAVİ EYİCE

AKKUŞ, Hasan

(1895-1972)

İstanbul Nuruosmaniye Camii
eski başimamlarından,
son devrin tanınmış hâfız ve
kıraat âlimi.

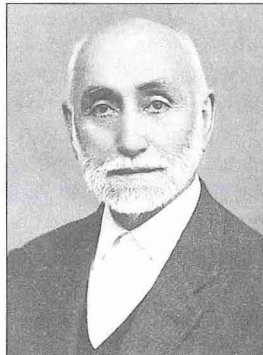
Ankara'nın Kızılcahamam ilçesine bağ-
lı Beşkonak (Gürcü) köyünde doğdu. Ba-
bası Osman Efendi, annesi Keziban Ha-
nım'dır. Çalışmak maksadıyla İstanbul'a
giden babası daha sonra oğlu Hasan'ı
da yanına aldı (1899). Osman Efendi bir
müddet Gazhane'de işçilik yaptıktan son-
ra Sirkeci Emîrler Mescidi'ne müezzin
oldu.

Hasan Akkuş'un çocukluğu İstanbul'un
Sirkeci semtinde geçti. İlk dinî bilgileri
babasından aldı. İlk tahsilini de bugün
IV. Vakıf Hanı diye anılan büyük iş ha-
nının yerindeki Hamidiye Mektebi'nde
tamamladı. Daha sonra Eyüp Kızılmes-
cid imam-hatibi Hâfız Hüsnü Efendi'nin
yanında hıfza başladı. Hâfızlığı tamamladıktan sonra Ayasofya Merkez Rüş-
diyesi'ne kaydoldu. 1913 yılında bura-
dan mezun olunca, Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye
medreselerinden Ayasofya Medrese-
si'ne girdi. Aynı yıl Çemberlitaş Dîzdâri-
ye Camii'ne müezzin-kayyım olarak ta-
yin edildi. Öğrencilikle cami görevini bir-
likte yürütürken 1915 yılında silâh altı-

na alındı ve iki aylık kısa bir eğitimden
sonra Yemen cephesine gönderildi. Bu-
rada Birinci Fırka'ya bağlı istihkâm bölü-
ğü ihtiyat zâbit vekili olarak görev yaptı.
Bir ara İngilizler'e esir düştü. Çileli bir
esaret hayatından sonra 1918'de hürri-
yetine kavuştu. İstanbul'a dönünce Diz-
dâriye Camii'ndeki görevine yeniden baş-
ladı.

Bundan sonra kendisini Kur'an öğre-
nimine verdi. Tabak Yunus Camii imam-
ı Reîsülkurrâ Hacı Hasan Efendi'den
kırâat-ı seb'â* ve **aşere*** dersleri aldı.
1923'te Galata Arap Camii imam-hatip-
liğine, 1926'da Nuruosmaniye Camii ha-
tipliğine, sonra da ikinci imam-hatip-
liğine tayin edildi. Bu sırada evlendi ve
bu evlilikten üç çocuğu oldu. Bir taraf-
tan Nuruosmaniye Camii başimam-ha-
tibi Akreboğlu Hâfız Osman Efendi'den
takrîb* dersleri alırken bir taraftan da
aynı camiin kayyımhanesinde Kur'an
okuttu. Tanınmış hâfızlardan Ayasofya
Camii imam-hatibi İdris Okur'la birlikte
Ayasofya dersiâmlarından Âmâ Hâfız
Halil Efendi'den ders aldı. 1934'te 30 li-
ra maaşla İstanbul ikinci hâfız muallim-
liğine ve 1936'da da Nuruosmaniye Ca-
mii başimam-hatipliğine tayin edildi.

1940 yılında II. Dünya Savaşı sebebiyle
ikinci defa askere alınarak şark cep-
hesine gönderildi. Bir yıl kadar Diyarba-
kır'da ihtiyat zâbiti olarak görev yaptı.
Terhisden sonra eski vazifesine döndü.
Bu arada, Kur'an öğretimi için müstakil
bir dersane ve öğrenci yurdu açma ge-
reğine inanarak teşebbüse geçti. Pek çok
güçlülük karşılaştı. Sonunda Nuruosma-
niye Külliyesi içinde bulunan ve o zama-
na kadar depo olarak kullanılan müte-
velli odasını (bugün Hasan Akkuş Dersha-
nesi) dersane, daha sonra da harap
vaziyette bulunan on iki odalı medrese-
yi yurt olarak kendi adına Vakıflar İda-
resi'nden kiralamayı başardı. Böylece
1940-1950 yıllarında ilk yatılı Kur'an
kursu modelini gerçekleştirmiş oldu.

Hasan
Akkuş

Kur'an-ı Kerim'e hizmeti ve güzel oku-
yuşu ile meşhur hâfızlar arasında yer
alan Hasan Akkuş, 1950-1960 yılları ara-
sında da imam-hatiplik ve Kur'an muallimliği görevlerini birlikte yürüttü. Bu
arada birkaç defa hacca gitti. 1960'ta
iki görevin birlikte yürütülmesi uygu-
lamasına son verilince imamlığı tercih
ederek 1926 yılından beri sürdürdüğü
fiilî Kur'an hocalığını bıraktı. Bir ara İs-
tanbul Hademe-i Hayrât Cemiyeti baş-
kanlığı da yaptı. 4 Eylül 1970'te Nuru-
osmaniye Camii başimam-hatipliğinden
kendi isteği ile emekliye ayrıldı. 8 Ocak
1972'de vefat etti. Namazı, uzun süre
hizmet verdiği Nuruosmaniye Camii'nde
kalabalık bir cemaatin iştirakiyle Beya-
zıt Camii başimam-hatibi Hâfız Abdur-
rahman Gürses tarafından kıldırıldı ve
Levent Zincirlikuyu'daki aile kabristanı-
na defnedildi.

Pek çok hâfız yetiştirmiş ve birçok
hayırlı faaliyete önderlik etmiş olan Ha-
san Akkuş şakacı bir tabiata sahipti.
Spora ve özellikle güreşe ilgi duymuş,
gençliğinde çeşitli spor faaliyetlerine ka-
tılmıştı.

BİBLİYOGRAFYA :

Maddenin yazımında Hasan Akkuş'un Di-
yânet İşleri Başkanlığı arşivinde bulunan özlük
dosyasından da faydalanılmıştır.

RECEP AKAKUŞ

AKL

(bk. AKIL).

AKL-ı SELİM

(العقل السليم)

Hüküm ve kararlarında

doğruyu yanlıştan,

iyiyi kötünden ayıran akıl, sağ duyu.

Her insanda az veya çok duyarlık, hâ-
fıza ve hayal gücü gibi akl-ı selîm de var-
dır. Descartes, "doğruyu yanlıştan ayır-
ma gücü" diye tarif ettiği akl-ı selîmi (le
bon sens) akıl ile aynı kabul eder ve bu-
nun bütün insanlarda eşit olduğunu söy-
ler. Buna göre akl-ı selîmin Kur'an'da
(bk. er-Rûm 30/30) ve hadislerde geçen
fitrat ile yakın alakası olduğu söylene-
bilir. Müfessirler **fitratı** genellikle, "bü-
tün insanların yaratılışında bulunan hak
dini ve onun mesajlarını kabul etmeye
müsait olan kabiliyet" şeklinde yorum-
lamışlardır. Hz. Peygamber de, "Her ço-
cuk fitrat üzere doğar; sonra ebeveyni